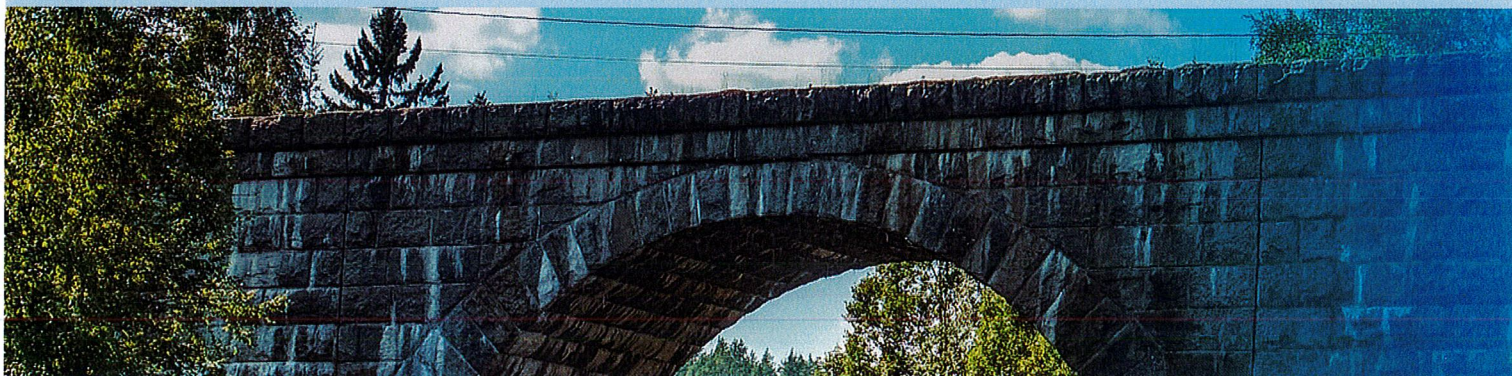

HYRYNSALMEN KUNTA

TARKASTUSLAUTAKUNNAN
ARVIOINTIKERTOMUS 2020

Sisällys

1. Tarkastuksen ja arvioinnin toteutus	2
1.1. Tarkastuslautakunnan tehtävät	2
1.2. Tarkastuslautakunnan kokoonpano	2
1.3. Arvioinnin toteutustapa	3
1.4. Tarkastuslautakunnan esitys kunnanvaltuustolle	4
2. Vuoden 2019 arviointikertomuksen käsittely	5
3. Talouden toteutumisen arviointi	6
3.1. Kattamaton alijäämä	6
3.2. Taloudellisten tavoitteiden toteutuminen	7
3.3. Investoinnit	10
4. Toiminnallisten vuositavoitteiden toteutuminen	10
4.1. Toimielinten vuositavoitteiden toteutumisen arviointi	12
4.2. Kuntakonsernin tavoitteet ja ohjaus	17

1. Tarkastuksen ja arvioinnin toteutus

1.1. Tarkastuslautakunnan tehtävät

Kuntalain 121 §:n mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on:

- 1) valmistella valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat;
- 2) arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla;
- 3) arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävyyttä, jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää;
- 4) huolehtia kunnan ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta;
- 5) valvoa 84 §:ssä säädetyn sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset valtuustolle tiedoksi;
- 6) valmistella kunnanhallitukselle esitys tehtäviään koskeviksi hallintosäännön määräyksiksi sekä arvioinnin ja tarkastuksen talousarvioksi.

1.2. Tarkastuslautakunnan kokoonpano

Tarkastuslautakunnan kokoonpano 1.1.-31.12.2020

<i>Jäsen</i>	<i>Varajäsen</i>	
Tolonen Helka, pj	Kempainen, Paula	
Heikkinen Asta, vpj.	Bäckman Markku	
Pesola, Leila	Kempainen, Tarja	
Remes, Pentti	Kinnunen, Paavo	
Kempainen, Esa	Heikkinen, Tarmo	

Tarkastuslautakunnan esittelijöinä toimivat puheenjohtaja varsinaisten päätösasioiden osalta, tilintarkastaja tilintarkastusasioiden osalta ja sihteerit teknisten kokousasioiden osalta. Sihteerinä on toiminut toimistosihteerit Pirkko Ohtonen.

Vastuunalaisena tilintarkastajana on vuonna 2020 toiminut JHT, KHT Tiina Mikkonen-Brännkärr BDO Auditor Oy:stä. Tarkastuslautakunta on tilikaudella seurannut tilintarkastajan työn edistymistä ja saanut selvityksen tilikauden 2020 tarkastuksen tuloksista. Lautakunta myös käsitteli ja vei valtuustolle tiedoksi sidonnaisuuksissa tapahtuneet muutokset.

1.3. Arvioinnin toteutustapa

Tarkastuslautakunta kokoontui tilikauden 2020 arviointia varten yhteensä 11 kertaa. Tarkastuslautakunnan työ perustuu valtuustokauden mittaiseen arviointisuunnitelmaan, joka on esitelty valtuustolle. Arviointisuunnitelmaan perustuen on laadittu työohjelma vuodelle 2020. Arviointi on edennyt työohjelman mukaisesti.

Tarkastuslautakunta seurasi tilikaudella tilintarkastajan työohjelman toteutumista sekä sidonnaisuuksien ilmoittamista ja tutustui palvelujen järjestämiseen saaden selvitykset seuraavista osa-alueista:

<i>Kokous-pvm</i>	<i>Käsitellyt aiheet</i>
9.9.2020	Tilintarkastuksen työohjelma vuodelle 2020
30.9.2020	Kunnan toiminnan yleiskatsaus ja talouskatsaus Hallintopalvelujen katsaus
14.10.2020	Yleiskuva kunnan johtamis- ja ohjausjärjestelmästä sekä eri toiminnoista Organisaatiouudistukset
4.11.2020	Sivistyspalvelut ja varhaiskasvatus
25.11.2020	Tekniset palvelut ja rakennusvalvonta
9.12.2020	Sivistyspalvelut, yhtenäiskoulu Kunnanjohtajan katsaus Hallituksen vastine vuoden 2019 arviointikertomuksen havainnoista
27.1.2021	Tilintarkastajan raportointi Ateria- ja puhtaanapitopalvelut
17.2.2021	Vesi-Mega Oy, Kiinteistö Oy Ahmahaka, Kiinteistö Oy Hyrynsalmen Virastotalo ja As. Oy Kiviöntaito
17.3.2021	Elinkeino- ja matkailu Hallintopalvelujen katsaus
8.4.2021	Elinvoima- ja kehittämispalvelut Vuoden 2020 tilinpäätös Arviointikertomus 2020
5.5.2021	Vuoden 2020 tilinpäätös ja toimintakertomus Tilintarkastajan raportit Arviointikertomus 2020

1.4. Tarkastuslautakunnan esitys kunnanvaltuustolle

Tarkastuslautakunta esittää valtuuston päätettäväksi, että kunnanhallitus ottaa huomioon tässä arviointikertomuksessa esitetyt havainnot ja antaa niistä vastineensa syyskuun 2021 loppuun mennessä kunnanvaltuustolle.

Kun arvioinnissa esitetyt kehittämistä vaativat asiat ovat valtuuston tiedossa ennen seuraavan vuoden talousarvion vahvistamista, voi valtuusto paremmin vaikuttaa talousarviossa päätettäviin asioihin. Keskeisimmäksi asiaksi tarkastuslautakunta nostaa jälleen kerran tavoiteasetannan prosessin, jota tulee kauttaaltaan parantaa.

Tarkastuslautakunta kiittää yhteistyöstä toimielimiä ja viranhaltijoita tänä keväänä päättyvällä valtuustokaudella. Henkilöstölle erityiskiitos ponnisteluista kunnan eteen vaikeana pandemia-vuotena.

2. Vuoden 2019 arviointikertomuksen käsittely

Kunnanvaltuusto merkitsi tarkastuslautakunnan arviointikertomuksen vuodelta 2019 tiedoksi kokouksessaan 19.5.2020 (§ 25). Kuntalain 121 §:n mukaan kunnanhallitus antaa valtuustolle lausunnon toimenpiteistä, joihin arviointikertomus antaa aihetta.

Kunnanhallitus on antanut valtuustolle 5.11.2020 lausunnon toimenpiteistä. Alla olevaan taulukkoon on koottu sellaisia kunnanhallituksen vastineita, joihin tarkastuslautakunta haluaa edelleen kiinnitettävän huomiota.

<i>Tarkastuslautakunnan kannanotto</i>	<i>Kunnanhallituksen selvitys ja tarkastuslautakunnan jatkokommentti</i>
<i>Konsernia koskeva talouden hallinta-ohjelma, uusi kuntastrategia sekä konserniohje ja sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohjeen käyttöönotto on syytä jalkauttaa hallitusti koko konsernissa.</i>	<i>Vastineen mukaan konserniohjeet on käsitelty osin myös tytäryhteisöissä.</i> <i>Tarkastuslautakunnan kannanotto keväällä 2021: Ohjeet tulee hyväksyttävä kaikissa kunnan määräysvallassa olevissa yhtiöissä.</i>
<i>Muuttuvat kriisikuntakriteerit on huomioitava jo kuluvalla tilikaudella. Konsernivetat tulevat kuntalaisten maksettavaksi, vaikka peruskunnan lainamäärä asukasta kohden pienenee.</i>	<i>Kriisikuntakriteerejä seurataan erittäin tarkasti ja ennakoivasti. Konsernin tilanne on hallinnassa.</i> <i>Tarkastuslautakunnan kannanotto keväällä 2021: Konsernissa on edelleen alijäämää. Tilanne ei ole hallinnassa ennen kuin kunnan ja konsernin taseessa on molemmissa ylijäämäpuskuria.</i>
<i>Vuositavoitteiden sekä niitä toteuttavien toimenpiteiden määrittelyä talousarviossa tulisi kauttaaltaan selkeyttää. Tavoiteasetantaa tulisi koko kunnassa yhtenäistää. Samoin tilinpäätöksen luettavuutta talousarvioon nähden tulisi selkeyttää.</i>	<i>Ongelmana on toiminnallisten tavoitteiden yhteismitallisuuden puute eri tulosyksiköissä ja -alueilla. Tarvitaan koulutusta tavoitteiden asettamiseen, niiden seurataan ja arviointiin.</i> <i>Monet palvelut ovat prosessiluonteisia ja jotkut jopa satunnaisia, joten mittareiden asettaminen kaikille toimenpiteille on erittäin haastavaa (kunnalla yli 500 tehtävää / velvoitetta).</i> <i>Tarkastuslautakunnan kannanotto keväällä 2021: Ongelma ei parantunut tilikaudella 2020. Kunnan on pystyttävä parantamaan tavoiteasetannan prosessia konsernia myöten.</i>
<i>Tarkastuslautakunta suosittelee, että kunnassa toteutetaan jatkossa työhyvinvointimittaus vuosittain siten, että siihen voi osallistua koko kunnan henkilöstö.</i>	<i>Keväällä 2020 aloitettiin yt-neuvottelut tuotannollisista ja taloudellisista syistä. Alkukesästä toteutettiin henkilöstökysely mahdollista lomautuksista ja koronavaikutuksista henkilöstön työhyvinvointiin. Työhyvinvointia koskeva kysely toteutetaan syksyllä 2020 yhdessä Kevan kanssa.</i> <i>Tarkastuslautakunnan kannanotto keväällä 2021: Kyselyä ei toteutettu. Työyhteisön hyvinvointimittaus tulee toteuttaa viipymättä. Erityisesti koronavuoden jälkeen työhyvinvoinnissa tapahtuneista muutoksista on saatava tietoa.</i>

Ympäristölautakunnalla on ongelmaan kasvava korjausvelka samoin kuin tyhjillään tai vajaakäytöllä olevat kiinteistöt.

Tyhjillään olevien kiinteistöjen kirjanpitoarvot ovat korkeat verrattuna todelliseen kauppahintaan. Mikäli kiinteistöjä ryhdytään myymään, on myös hyväksyttävä tilinpäätöksessä kirjaustappio.

Tarkastuslautakunnan kannanotto keväällä 2021: Vastaus puutuu edelleen. Kiinteistöjen salkutuksesta saatava tietoa.

3. Talouden toteutumisen arviointi

3.1. Kattamaton alijäämä

Kuntalain 110 § mukaan kunnan taloussuunnitelman on oltava tasapainossa. Kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Kunnan tulee päättää taloussuunnitelmassa yksilöidystä toimenpiteistä, joilla alijäämää edellä mainittuna ajanjaksona katetaan. Tarkastuslautakunnan yksi lakisääteisesti tehtävistä on arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävyttä, jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää.

Kunnan taseessa ei ole kattamatonta alijäämää 31.12.2020 tilinpäätöksessä. Alijäämää ei ollut myöskään edellisellä tilikaudella. Kuntakonsernin taseessa on kuitenkin edelleen kattamattomia alijäämiä noin 0,5 miljoona euroa.

Tarkastuslautakunta kehottaa kaikkia kunnan toimijoita olemaan edelleen huolellisia talouden sopeuttamistoimenpiteissä myös jatkossa, vaikka hetkellisesti voisi tulla tunne, että taloustilanne on rauhoittumassa.

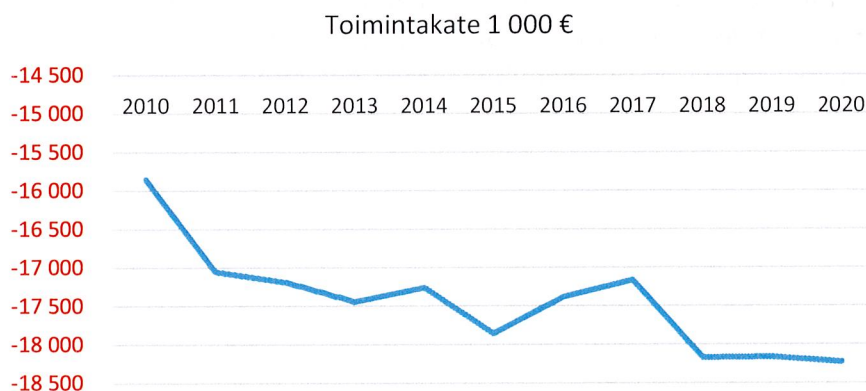
Seuraavalla sivulla on esitetty vaikeassa taloudellisessa asemassa olevan kunnan arviointimenettelyyn johtavat tunnusluvut, kriisikuntakriteerit. Tunnusluvut paranivat edellisvuodesta. On kuitenkin huomioitava, että mittaristoon on tehty muutos, joka tulee voimaan vuonna 2022. Tuolloin mittaristoon tullaan soveltamaan vuosien 2020 ja 2021 tietoja. Päättynyt vuosi on siten ensimmäinen, joka vaikuttaa siihen, miltä mittaristo vuonna 2022 näyttää.

Kuntalain mukaisten kriisikuntakriteerien täytyminen 31.12.2020

		2019	2020	TOTEUMA
Asukasta kohden laskettu kertynyt alijäämä on kuntakonsernin viimeisessä tilinpäätöksessä vähintään 1 000 euroa/as ja sitä edeltäneessä tilinpäätöksessä vähintään 500/as euroa.	Raja-arvo Toteuma	-500 -448	-1 000 -227	Ei täyty
TAI jos kahden viimeisen tilinpäätöksen mukaan seuraavat tunnusluvut täyttyvät:				
<ul style="list-style-type: none"> Kuntakonsernin vuosikate on ilman kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (1704/2009) 30 §:n mukaan myönnettyä harkinnanvaraisen valtionosuuden korotusta negatiivinen (vuosikate eur/as) 	Vuosikate eur/as	832	911	Ei täyty
<ul style="list-style-type: none"> Kunnan tuloveroprosentti on vähintään 1,0 prosenttiyksikköä korkeampi kuin kaikkien kuntien painotettu keskimääräinen tuloveroprosentti (2019; 19,88, 2020: 19,97) 	Raja-arvo Toteutuma	20,88 21,75	20,97 21,75	Täyttyy
<ul style="list-style-type: none"> Asukasta kohden laskettu kuntakonsernin lainamäärä ylittää kaikkien kuntakonsernien keskimääräisen lainamäärän (2019: 7 105 eur/as) vähintään 50 prosentilla 	Toteuma	5 138	5 142	Ei täyty Vuoden 2020 konsernien keskiarvoa ei tiedossa
<ul style="list-style-type: none"> Kuntakonsernin suhteellinen velkaantuminen on vähintään 50 prosenttia. 	Toteutuma	44,7	46,3	Ei täyty

3.2. Taloudellisten tavoitteiden toteutuminen

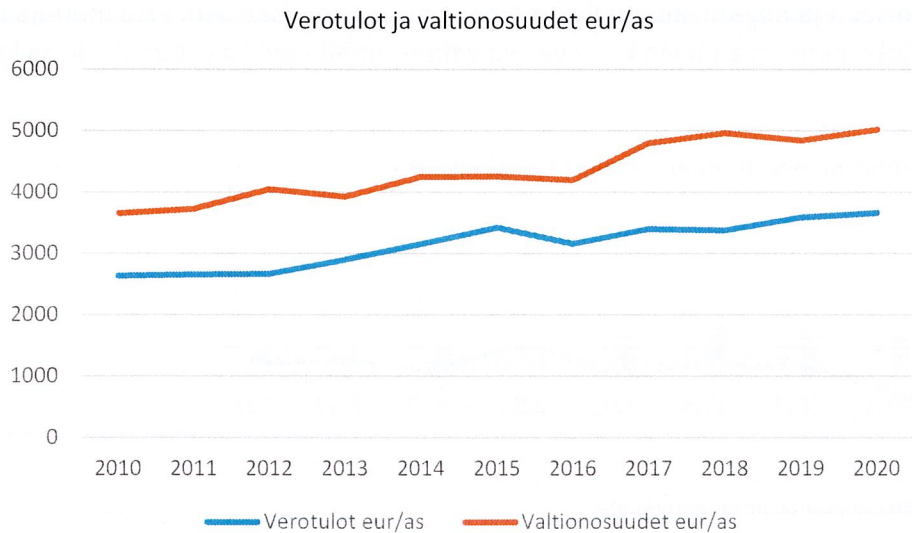
Toimintakate kuvaa toimintakulujen ja -tuottojen välistä erotusta, joka kunnallistaloudessa on aina miinusmerkkinen, koska verotulot ja valtionosuudet esitetään tuloslaskelmassa vasta toimintakatteen jälkeen. Toimintakate ilmoittaa, paljonko käyttötalouden kuluista jää katettavaksi verorahoituksella (verotulot ja valtionosuudet).

Kuvio 1. Toimintakatteen kehitys kunnassa vuosina 2010 – 2020.

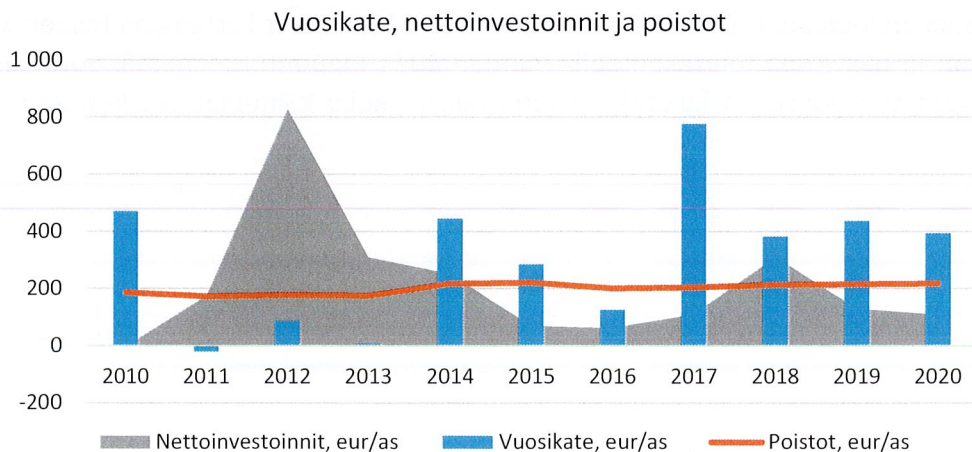
Vuoden 2020 tilinpäätöksen mukaan kunnan toimintakate laski hieman edellisvuodesta. Toimintakate oli -18,23 miljoonaa euroa. Toimintatuottoja kertyi 2,2 milj. euroa ja toimintakulut olivat 20,8 milj. euroa. Toimintatuotot ylittivät 0,3 %, kulut ylittivät 4,5 %.

Verotulot ja valtionosuudet yhteensä per asukas kasvoivat hieman edellisvuodesta. Verotulojen ja valtionosuuksien kertymä ei juurikaan muuttunut, mutta koska asukasmäärä on laskeva, tunnusluku näyttää paremmalta.

Kuvio 2. Verotulojen ja valtionosuuksien kehitys 2010-2020

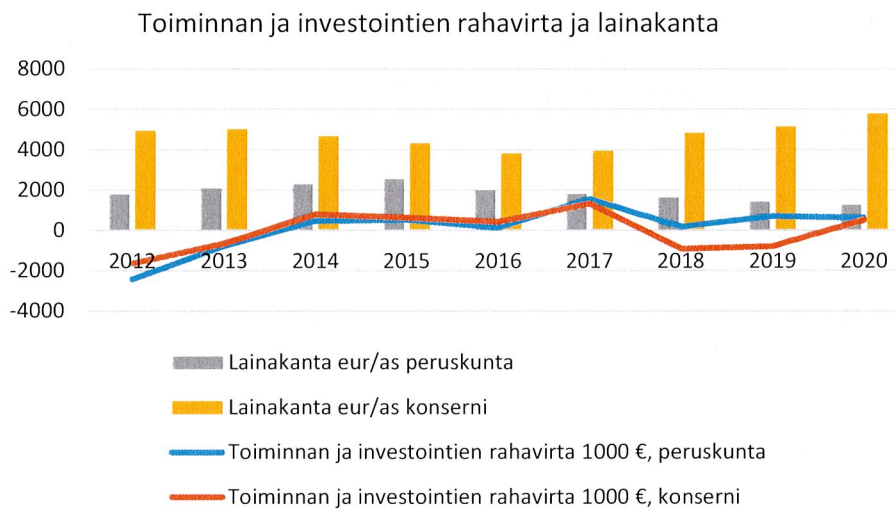
Vuosikate osoittaa kunnan tulorahoituksen, joka jää käytettäväksi investointeihin, sijoituksiin ja lainanlyhennyksiin. Vuosikate on keskeinen luku arvioitaessa tulorahoituksen riittävyyttä. Perusoletus on, että mikäli vuosikate on siitä vähennettävien poistojen suuruinen, konsernin tulorahoitus on riittävä. Seuraavassa kuviossa 3. esitetään, miten vuosikate on kattanut poistot vuodesta 2010 lähtien. Vuonna 2020 vuosikate asukasta kohden oli 393 euroa, mikä kattoi poistot (217 euroa per asukas). Investointeihin käytettiin vain 109 euroa per asukas.

Kuvio 3. Kunnan vuosikate, nettoinvestoinnit ja poistot 2010-2020

Emokunnan osalta asukasta kohden laskettu lainakanta pieneni edelleen, ollen 31.12.2020 yhteensä 1 263 euroa per asukas. Kunnan lainakanta on pienentynyt Kainuun kuntien pienimmäksi, peruskunnan tilanne alkaa olla hyvällä tasolla. Sen sijaan koko konsernia katsoen lainamäärä per asukas kasvoi 5 765 euroon per asukas.

Toiminnan ja investointien rahavirta on tunnusluku, jonka positiivinen (ylijäämäinen) määrä ilmaisee sen, kuinka paljon rahavirrasta jää nettoantolainaukseen, lainojen lyhennyksiin ja kassan vahvistamiseen ja negatiivinen (alijäämäinen) määrä ilmaisee sen, että menoja joudutaan kattamaan joko olemassa olevia kassavaroja vähentämällä taikka ottamalla lisää lainaa.

Kuvio 4. Toiminnan ja investointien rahavirran ja lainakannan kehitys kunnassa ja kuntakonsernissa 2012-2020

Tilinpäätöksen mukaan vuoden 2020 tuloslaskelma osoittaa 0,438 milj. euroa ylijäämää (konsernin ylijäämä on 0,519 milj. euroa). Tilikauden ylijäämä kirjataan taseeseen ylijäämäksi. Hyrynsalmen kunnalla on nyt kumulatiivista ylijäämää n. 1,6 milj. euroa, mutta konsernilla -0,5 milj. euroa kumulatiivista alijäämää.

Tilinpäätöksessä arvioidaan, että kunta ja kuntakonserni kykenevät kattamaan taseen kertyneen alijäämän jo nykyisellä tulorakenteella vuoden 2021 loppuun mennessä. Sote-kustannusten hallitsematon nousu on kuitenkin suurin haaste koko kainuulaiselle kuntatalouden kantokyvyille.

Taseeseen kertyvät yli- ja alijäämät kehittyvät oikeaan suuntaan. Kehitys pystyttiin jälleen saavuttamaan ilman tuloveroprosentin muutosta ja vaikka asukasmäärä pieneni entisestään. Omistajaohjauksen rooli korostuu, koska velat siirtyvät konserniyhteisöille. Konsernin velka per asukas kasvoi entisestään.

Kriisikuntakriteerit muuttuvat. Uudistetut kriteerit kuvaavat kunnan taloutta eri näkökulmista nykyistä paremmin. Mittariston rakenne säilyy ennallaan, mutta tunnuslukuja ja niiden raja-arvoja on muutettu. Uusia raja-arvoja sovelletaan ensimmäisen kerran vuonna 2022 vuosien 2020 ja 2021 tilinpäätösten tunnuslukujen perusteella. Päättynyt tilikausi lasketaan jo mukaan vuoden 2022 tarkastelussa.

3.3. Investoinnit

Investointeja toteutettiin vuoden 2020 aikana vain noin 0,24 milj. euron edestä. Määräraha oli muutetun talousarvion jälkeen 0,8 milj. euroa. Investoinnit toteutuivat siten vain noin 30-prosenttisesti. Kunta investoi jälleen vähemmän kuin edellisellä vuonna, ja reilusti vähemmän kuin talousarvioon oli varattu. Päiväkoti-investoinnin lykkääntyminen valitusprosessin takia selittää tilinpäätöksen mukaan poikkeaman. Myös muissa investoinneissa on syntynyt säästöjä, mikä on tavoitteiden ja investointistrategian mukaista.

Tarkastuslautakunta kysyy kunnanhallitukselta, miten toistuvasti toteutumattomat investoinnit vaikuttavat korjausvelkaan tai kunnan investointipaineeseen ylipäätään?

4. Toiminnallisten vuositavoitteiden toteutuminen

Vuodelle 2020 asetetut erityistavoitteet

Strategisten tavoitteiden lähtökohtana on ollut visio: *”Itsenäinen Hyrynsalmi välittää aidosti kuntalaisten hyvinvoinnista ja palveluista. Elinvoima kumpuaa ketteryydestä ennakkoluulottomasta uudistusaseteesta sekä yhteistyöstä.”* Strategiset kärjet ovat hyvinvointi, elinvoima, tehokkaat palveluprosessit ja osaaminen.

Tavoitteen saavuttamiseksi vuonna 2020 keskityttiin seuraaviin erityistavoitteisiin:

<i>Erityistavoite</i>	<i>Arviointi-indikaattori</i>
<p>Tavoitteena on lisätä kuntalaisten hyvinvointia</p> <ul style="list-style-type: none"> - parantamalla peruspalvelujen laatua ja saatavuutta, ketteryyttä - kehittämällä terveyttä edistävää työtä kaikissa ikäryhmissä - monipuolistamalla hyvinvoinnin ulottuvuuksia - parantamalla osallistumiskanavia ja aktivoimalla paikallisyhteisöjen omaehtoista kehittymistä. 	<ul style="list-style-type: none"> - Hyvinvointikertomuksen indikaattorit - Järjestöjen toiminnan aktiivisuus - Erilaisiin tapahtumiin osallistuminen
<p>Tavoitteena on lisätä kunnan elinvoimaa ja vetovoimaa</p> <ul style="list-style-type: none"> - vahvistamalla yritysten toimintaedellytyksiä ja osamista - parantamalla ja tehostamalla työllistämispalveluja - parantamalla eri toimintoja yhteen sovittavaa suunnittelua - lisäämällä toimintaympäristön virikkeellisyttä sekä viihtyisyyttä 	<ul style="list-style-type: none"> - Relevantti ja vaikuttava kehittämishankanta - Paraneva työllisyysaste ja aleneva työttömyysaste - Ajantasaiset kaavat ja erilaiset suunnitelmat sekä monipuolinen tonttitarjonta ja toimiva yhdyskuntarakenne
<p>Tavoitteena on tehostaa palveluprosesseja ja toimintoja</p> <ul style="list-style-type: none"> - parantamalla yhteistyötä konsernin sisällä ja uusilla strategisilla kumppanuuksilla - tehostamalla asioiden valmistelua sekä omistaja- ja henkilöstöpolitiikkaa - lisäämällä sähköisiä palveluja ja palvelujen sekä palvelujen vuorovaikutteisuutta - parantamalla kuntalaisten osallistumismahdollisuuksia ja osallisuutta 	<ul style="list-style-type: none"> - Yhteistyön sujuvuus ja kumppanuusverkoston laajuus - Taloudellinen tulos - Henkilöstön työssä viihtyminen - Palvelujen sähköistämistä - Vuorovaikutteisuus
<p>Tavoitteena on kehittää osaava ja vetovoimainen työpaikka</p> <ul style="list-style-type: none"> - parantamalla yhteistä osaamista ja toimintatapoja - kehittämällä yksilöllistä kouluttautumista - parantamalla esimiestyötä ja vuorovaikutusta sekä työyhteisötaitoja - uudistamalla ja monipuolistamalla viestintää. 	<ul style="list-style-type: none"> - Koulutustaso - Koulutusaktiivisuus - Työtyytyväisyys - Viestinnän aktiivisuus

Tilinpäätöksessä ei ole raportoitu samalla periaatteella, kuin talousarviossa on kirjattu. Tarkastuslautakunnan on haasteellista tehdä arviota, miten edellä esitetyt erityistavoitteet ovat toteutuneet ja miten ne näkyvät esimerkiksi toimialojen tavoitteissa ja toteumissa. Kunnan kehittämisen kannalta on keskeistä saada tietää, miten näissä tavoitteissa on onnistuttu. Niistä ei raportoida tilinpäätöksessä.

4.1. Toimielinten vuositavoitteiden toteutumisen arviointi

Kunnanhallitus

Kunnanhallituksen toiminnalliset tavoitteet määräytyivät pääosin edellisistä erityistavoitteista. Lisäksi kunnanhallituksen tavoitteena oli tehostaa kunnan palvelutoimintoja, prosesseja ja henkilöstö- sekä konsernipolitiikkaa. Kunnanhallituksen tavoitteet olivat edellisvuonna samat. Tavoitteiden toteutumista ei ole mahdollista arvioida, koska niiltä puuttuvat konkreettiset toimenpidevaatimukset sekä arviointikriteerit.

Hallinto- ja elinvoimapalvelut

Hallintopalvelujen tavoite oli tuottaa palvelut asiantuntevasti, tehokkaasti ja taloudellisesti. Lisäksi kehitetään kunnan omaa palvelutuotantoa sujuvaksi ja palveluyhteistyötä kunnan ulkopuolisten tahojen kanssa. Tavoitteet ovat samat kuin edellisvuonna. Tilinpäätöksessä ei oteta kantaa, miten tavoitteet toteutuivat.

Henkilöstöpalvelujen tavoite oli tukea henkilöstön työhyvinvointia ja työssä jaksamista monin eri keinoin. Kunnan aktiivisen tuen mallin perehdyttämistä työpaikoilla jatketaan. Muut talousarviossa luetellut asiat eivät tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan täytä vuositavoitteiden kriteerejä, vaan ovat enemmänkin perustoiminnan kuvausta. Tämä sama todettiin edellisessä arviointikertomuksessa. Tavoitteet ovat toteutuneet ainakin osittain. Tulkintaa hankaloittaa arviointikriteerien puute.

Sairauspoissaolot ovat tilinpäätöksen mukaan kasvussa koko kunnassa. Tarkastuslautakunta pyytää kunnanhallitukselta selvitystä sairauspoissaolojen kehityksestä toimialoittain sekä näkemystä siitä, miten epäsuotuisa kehitys aiotaan saada pysähtymään.

Elinkeino- ja matkailutoimen toiminnallisena tavoitteena oli myötävaikuttaa matkailuyritysten liikevaihdon ja työpaikkojen kasvuun 1-2 prosentilla. Kasvutavoitetta pienennettiin edellisvuodesta. Tilinpäätöksessä on kuitenkin raportoitu vuoden 2019 talousarviotavoitteeseen nähden (tavoite vuonna 2019 oli 2-4 prosenttia), että ”tavoite toteutui osittain”. Tavoite on erittäin tärkeä kunnan elinvoiman kannalta. Yhtenä tavoitteena oli Suopotkupallon MM-kisojen järjestäminen Vuorisuolla. Tavoite ei toteutunut. Tarkastuslautakunta toivoo monipuolisia tavoitteita ja mittareita elinkeino-, matkailutoimen ja yritystoiminnan osalta.

Työllistäminen: Työllistämispalveluille asetettujen tavoitteiden toteumaa on hankalaa arvioida, koska palvelut ostetaan Paltamon kunnalta. Talousarvion vuositavoitteissa on lähinnä

esitelty palvelusopimuksen sisältöä. Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan kunta on kuitenkin osaltaan panostanut työllisydenhoitoon niillä resursseilla, mitä sillä on ollut käytettävissä. Hankkeisiin on edelleen osallistuttu aktiivisesti.

Työllisyystilanne Hyrynsalmella heikkeni edellisvuodesta. Työttömiä työnhakijoita työvoimasta joulukuussa 2020 oli 15,3 % (127 henkilöä), mikä on 26 henkilöä enemmän kuin vuosittain.

Työmarkkinatuen kuntaosuus kasvoi n. 27 % edellisvuodesta muodostaen n. 34 000 euron talousarviolityksen. Paltamolta ostetun työllisydenhoidon kustannukset ylittivät budjetin n. 37 000 eurolla. Budjetin laadintavaiheessa suunniteltuna oli ostaa työllisydenhoidon palvelut vain alkuvuodeksi ja vastata loppuvuodesta palveluista itse.

Koronavuosi on hankaloittanut työllisyystilannetta valtakunnallisesti. Työmarkkinatuen kuntaosuus tulee aina kunnan maksettavaksi, vaikka moni onkin siirtynyt ostamaan työllisydenhoidon palvelut ulkopuolelta. Kunnan tulee omilla toimenpiteillään pyrkiä vahvistamaan palveluntuottajan onnistumista työllisyystavoitteissa.

Maaseututoimi: Maaseutuhallinto järjestää maaseututoimen tehtävät. Tavoitteet liittyvät talousarviomäärärahoihin. Yhteistyö sopimuskuntien kesken on tilinpäätöksen mukaan sujunut hyvin.

Sivistyslautakunta

Sivistystoimen *hallinnon* vuositavoitteita olivat ajantasainen ja selkeä tiedottaminen palveluista, ammattitaitoinen ja aikaansa seuraava henkilökunta ja sujuvat valmisteluprosessit. Tilinpäätöksessä ei ole raportoitu näiden tavoitteiden toteutumisesta tilikaudella lainkaan. Tavoitteet olivat lähtökohtaisesti sellaisia, että niiden toteutumista on hankala arvioida.

Varhaiskasvatuksen vuositavoite oli aloittaa päiväkodin suunnittelu. Tämä tavoite toteutui. Muita tavoitteita oli saada lasten ja työntekijöiden arki sujumaan. Tälle tavoitteelle ei talousarviossa osoitettu selkeää tavoitetilaa tai mittaria eikä tilinpäätöksessä ole raportoitu, miten asiat sujuvat. Tavoitteen toteutumista ei voida arvioida. Tavoite oli myös tukea koulutusten avulla henkilöstön jaksamista ja ammattitaitoa sekä kehittää toiminnan arviointia. Tavoitteen toteutumaa ei tilinpäätösraportoinnin perusteella voida arvioida.

Perusopetukselle oli asetettu useita toiminnallisia tavoitteita, mutta useimmista ei ole todettu tilinpäätöksessä mitään. Näitä tavoitteita olivat: *”kehitetään perusopetusta yhtenäiseksi oppimispoluksi, osallistutaan Kainuun opetusalan täydennyskoulutushankkeisiin, aloitetaan yhteistyö eurooppalaisten koulujen kanssa, suunnittelussa huomioidaan oppilasmäärä, kehitetään kerhotoimintaa ja tuetaan sitä kautta oppilaiden vahvuuksia, kannustetaan oppilaita liikumaan monipuolisesti, jatketaan yhteistyötä Kainuun perusopetuksen koulujen kanssa, perusopetuksen laatuksikirjaa hyödynnetään koulujen kehittämistyössä, kehitetään edelleen*

yhteistyötä varhaiskasvatuksen kanssa, jatketaan yhteistyön kehittämistä vapaa-aikatoimen sekä etsivän nuorisotyön kanssa, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta on kiinteä osa perusopetuksen toimintaa, optimoidaan kuljetuskustannuksia”.

Tarkastuslautakunta suosittelee toistamiseen, että tavoitteet kirjataan sellaiseen muotoon, että niiden toteutumisesta voidaan raportoida. Valtuutetun on voitava yksiselitteisesti ymmärtää tilinpäätöksestä, miten vuositavoitteet ovat toteutuneet.

Kansalaisopiston tavoitteita oli kattavan opetuksen toteuttaminen kirkonkylällä, Moisiovaarassa ja Ilveksessä. Opetus päättyi maaliskuussa 2020 koronapandemian rajoitusten vuoksi. Toinen, erityisryhmien tukea koskeva asia ei ole tavoite, vaan informaatio valtuustolle.

Kirjaston vuosilainatavoite oli 18 000 lainaa, ja kävijämäärätavoite 12 000 kävijää, joista oma-toimikäyntejä 2 400. Lainajatavoite oli 550. Kirjasto suljettiin pandemian vuoksi, eikä tavoitteet toteutuneet. Tilivelvolliset eivät ole erityisesti kulttuuri- ja liikuntasektoreilla voineet vaikuttaa talousarviotavoitteiden toteutumiseen.

Kulttuuripalvelujen tavoitteita oli talousarviossa paljon, mutta koronavuoden takia toimintaa ajettiin alas. Tavoitteet eivät toteutuneet suunnitellusti, vaikka toimintaa oli aukioloaikojen puitteissa.

Vapaa-aikapalvelut/ liikuntatoimen vuositavoitteina oli urheiluseurojen toimintaa aktivointi ja avustaminen (7500 € / v), urheiluseurojen ja kunnan välisen yhteistyön kehittäminen, yhteistyö koulujen ja järjestöjen kanssa, ikäihmisten liikunnan kehittäminen yhteistyössä soten kanssa, kuntosalitoiminnan kehittäminen sekä kuntalaisten omaehtoista liikkumisen tukeminen mm. ilmaisilla salivuoroilla.

Tilivelvolliset eivät ole erityisesti kulttuuri- ja liikuntasektoreilla voineet vaikuttaa talousarviotavoitteiden toteutumiseen, koska tapahtumia peruttiin ja tiloja suljettiin.

Tarkastuslautakunta toivoo, että kaikki kunnan tilivelvolliset ottaisivat jatkossa itse kantaa tilinpäätöksessä siihen, toteutuivatko vuositavoitteet vai ei. Tavoitteista raportointi tulee yhdistää tavoitteen rinnalle. Nykyisellään tilinpäätösasiakirja on haasteellinen tulkittava, kun tavoitetta ja toteumaa ei esitetä selkeästi rinnakkain.

Vapaa-aikapalvelut/ nuorisotoimen vuositavoitteita oli nuorisotapahtumien järjestäminen, kerhojen ja leirien järjestäminen, nuorisojärjestöjen avustaminen 2 500 eurolla, yhteistyötaapaamisen järjestäminen yhdistysten kanssa, kaksi toiminnallista kesäleiriä lapsille kesällä, kerhotoiminta eri yhdistysten ja toimijoiden kanssa sekä nuorisovaltuuston vaalien järjestäminen

keväällä 2020. Vuositavoitteet ovat lähinnä yksikön perustehtävän kuvausta. Toiminta on koronarajoitukset huomioiden ollut tavoitteiden suuntaista, mutta nuorisovaltuuston toiminnan käynnistäminen ei toteutunut, koska vapaa-aikaohjaajan tehtävää ei täytetty.

Nuorisovaltuusto on kuntalain mukainen toimielin. Kunnan tulee viipymättä huolehtia toiminnan käynnistämisestä. Nuorisovaltuusto voi myös olla useamman kunnan yhteinen.

Ympäristölautakunta

Teknisen- ja valvontatoimen osalta talousarviossa ei asetettu sellaisia vuositavoitteita, jotka eivät kuuluisi toimen perustehtävään.

Valvonnalle, kaavoitukselle ja mittaukselle asetettiin vuositavoitteita: Asemakaavat laaditaan pääasiassa kunnan omistamille maa-alueille, ajantasa-asemakaavan sekä ajantasaisen yleiskaavakoosteen laatiminen asiakkaiden käyttöön ja myös internetiin saataville, aluearkkitehdin palvelujen myyminen sekä rakennuslupakäsittelyn ja poikkeamislupakäsittelyn määräajat (3 viikkoa/ 3 kuukautta).

Ajantasakaavasta raportoidaan tilinpäätöksessä, että Ukkohallan osuus on valmistunut, mutta kirkonkylän on kesken. Muita tavoitteita ei ole luettavissa tilinpäätöksestä, joten tarkastuslautakunta ei voi arvioida toteumia. Rakennuslupa-aikoja koskeva tavoite olisi yksi niistä harvoista, jonka voisi raportoida yksiselitteisesti, mutta toteumaa ei ole ilmoitettu.

Tarkastuslautakunta pyytää kunnanhallitukselta selvitystä, millaiset ovat rakennuslupakäsittelyn ja poikkeamislupakäsittelyn määräajat. Tämän tiedon hallinta vaikuttaa myös kunnan elinvoimaan.

Liikenneväylien toiminnolle tavoitteeksi asetettiin, että asemakaavatiet keskustaajamassa ja Ukkohallassa sekä kunnan kunnossapitovastuulla olevat yksityistiet hoidetaan talvikunnossapidon osalta laatusuunnitelmien mukaisesti. Tämä tavoite toteutui. Käyttötalousarviossa tuli hakea säästöjä yksityisteiden hoitomurskeiden ja tienvarsiniittojen osalta. Tietoa ei ole annettu tilinpäätöksessä. Metsäyhtiöiltä tuli periä tieyksikön mukaisia maksuja n. 10 000 €. Tavoite toteutui.

Liikuntapaikat ja yleiset alueet-toiminnon tavoitteet olivat, että hiihtolatuja hoidetaan ympäristölautakunnan laatiman ohjeistuksen mukaisesti ja latujen käyttöä seurataan liiketunnistinsaskurilla. Jälkimmäistä ei kerrota tilinpäätöksessä.

Tarkastuslautakunta huomauttaa, että tilivelvollinen ei voi jättää tavoitteen toteutumista raportoimatta ja kysyy, seurattiinko latujen käyttöä liiketunnistinsaskurilla ja millaiset olivat kävijämäärät?

Kiinteistöt-toiminnon vuositavoite oli parantaa taloudellista tehokkuutta siten, että ensisijaisesti tyhjillään tai vajaakäytössä olevat kiinteistöt pyritään edelleen myymään tai vuokraamaan. Mikäli myynti tai vuokraus ei onnistu, ylläpitokustannukset tuli minimoida poistamalla lämmitys ja sähkö.

Tässä yhteydessä esitetään sama havainto kuin edellä liikuntapaikkatoimelle. Tarkastuslautakunta pyytää hallitusta raportoimaan valtuustolle talousarviotavoitteeseen peilaten.

Konevarikon tavoitteena oli, että tulot saadaan sisäisellä laskutuksella. Lisäksi palveluita tuli myydä Kiinteistö Oy Ahmahakalle ja Vesi-Mega Oy:lle. Tilinpäätöksessä lukee, että tavoitteet toteutuivat.

Ravitsemus- ja puhtaanapitopalveluille asetettiin tavoitteita, joista konkreettiset olivat menojen ja tulojen tasapaino, asiakaspalautekyselyjen toteuttaminen sekä kehityskeskustelujen pitäminen. Myöskään näitä ei tilinpäätöksessä raportoitu.

Tarkastuslautakunta huomautti edellisessä arviointikertomuksessa, että vuositavoitteiden sekä niitä toteuttavien toimenpiteiden määrittelyä talousarviossa tulisi kauttaaltaan selkeyttää. Toiminnalliset tavoitteet ovat edelleen suurelta osin ilmaan jääviä ja toiminnan yleiskuvausta, joka pitäisi toteutua ilman, että asioita asetetaan talousarviotavoitteiksi. Lisäksi tavoitteilta puuttuvat edelleen arviointikriteerit, eli mittarit, joiden avulla voidaan tulkita, toteutuiko tavoite vai ei. Tarkastuslautakunta ei näin ollen pysty tekemään absoluuttista arviota siitä, miten vuositavoitteet kunnassa toteutuivat. Tavoiteasetantaa tulisi koko kunnassa yhtenäistää ja yksittäisen tavoitteen toteuman raportointi yhdistää alkupe-
räisen tavoitteen rinnalle.

Tilivelvolliset ovat paikoin selkeissäkin tapauksissa jättäneet raportoimatta tavoitteiden toteutumista. Tarkastuslautakunta pyytää kunnanhallitusta raportoimaan tavoitteiden toteumat valtuutetuille kaikilta osin. Raportointi on annettava valtuustolle sen mukaisesti, mitä talousarviossa on toiminnallisista tavoitteista päätetty.

4.2 Kuntakonsernin tavoitteet ja ohjaus

Talousarvion 2020 mukaan Hyrynsalmen kuntakonsernin suunnittelukauden keskeisimmät tavoitteet ovat:

- *konsernin toimintarakenteen selkeyttäminen ja päällekkäisen päätöksenteon sekä toimintojen poistaminen -> **tavoite toteutui, toimenpiteitä on tehty***
- *konsernialijäämän (vuoden 2020 lopussa -0,5 M €) kattaminen mahdollisimman nopeasti -> **tavoite etenee oikeaan suuntaan, alijäämä puolittui edellisvuodesta***
- *uutena elementtinä otetaan käyttöön itsearviointi, jonka toimielimet suorittavat vuosittain tammi-helmikuussa edellisen vuoden toimintaa koskien. -> **tavoite ei toteutunut***

Valtuusto hyväksyi sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohjeen marraskuussa 2019, joten ohje on ollut käytössä koko tilinpäätös- ja toimintakertomusvuoden. Tilinpäätöksessä todetaan, että sisäinen valvonnan ja riskienhallinta on tyydyttävässä kunnossa.

Kuntakonsernissa ei tilinpäätöksen mukaan ole tapahtunut oleellisia muutoksia vuoden 2020 aikana. Kiinteistöyhtiöiden toimitusjohtajan tehtävät hoidettiin edelleen kuntakonsernin sisällä. Tyhjiillään olevien asuntojen määrää on pyritty edelleen määrätietoisesti pienentämään.

Konserniyhteisöille talousarviossa asetetut vuoden 2020 tavoitteet on koottu seuraaviin taulukoihin siltä osin, kuin talousarviosta tunnistaa mitattavia tavoitteita.

<i>Kiinteistö Oy Ahmanhaka</i>	<i>Tavoitteen toteutuminen</i>
Vuokria ei koroteta vuodelle 2020.	Ei raportoitu tilinpäätöksessä.
Yhtiön taloudellista tilannetta tervehdytetään mm. myymällä asuntoja.	Myytiin 2 kpl huoneistoja. Talous muodostui hieman ennakoitua paremmaksi.
Kiinteistöpäivystysjärjestelmää kehitetään yhteistyössä Kiinteistö Oy Virastotalon, Vesi-Mega Oy:n ja Hyrynsalmen kunnan kanssa.	Ei raportoitu tilinpäätöksessä.

<i>Kiinteistö Oy Hyrynsalmen Virastotalo</i>	<i>Tavoitteen toteutuminen</i>
<i>(Ei mitattavia toiminnan tavoitteita)</i>	

<i>Kiinteistö Oy Kiviöntaito</i>	<i>Tavoitteen toteutuminen</i>
Toiminnallisena tavoitteena on tehokas kiinteistönhallinta. Tavoitteena on pitää vuokralaiset omistajien hallitsemisissa tiloissa.	Toiminnalliset tavoitteet ovat toteutuneet tilikauden 2020 aikana.

<i>Vesi-Mega Oy</i>	<i>Tavoitteen toteutuminen</i>
<i>(Ei mitattavia toiminnan tavoitteita)</i>	

Myös konserniyhteisöjen vuositavoitteista tulisi jatkossa muotoilla konkreettisempia. Talousarvion ja tilinpäätöksen luettavuus tavoitteiden asettamisen osalta on haasteellinen, eikä kaikille tavoitteelle kerrottu toteumaa tilinpäätöksessä.

Kaikki yhtiöt tekivät voitollisen tuloksen tilikaudella 2020.

Hyrynsalmella 5.5.2021

Hyrynsalmen tarkastuslautakunta

Helka Tolonen
puheenjohtaja

Asta Heikkinen
varapuheenjohtaja

Esa Kemppainen
jäsen

Leila Pesola
jäsen

Pentti Remes
jäsen

Markku Bäckman
varajäsen